

Національний еталон Універсальної десятикової класифікації вперше у світовій практиці — єдина у світі офіційна класифікаційна система українською мовою, нотаційна складова якої відповідає міжнародним стандартам.

Залишається вірити у розуміння і підтримку загальнодержавного проекту впровадження УДК всіма провідними структурами, науковою громадськістю України.

Н. М. Кушнарєнко, А. А. Соляник

**Л. Б. ХАВКІНА — ФУНДАТОР ХАРКІВСЬКОЇ ШКОЛИ БІБЛІОТЕЧНОГО
ФОНДОЗНАВСТВА**

N. M. Kushnarenko, A. A. Solianyk

**L. B. KHAVKINA — THE FOUNDER OF KHARKIV SCHOOL
OF LIBRARY COLLECTION SCIENCE**

У 2021 р. міжнародна бібліотечна громадськість буде відзначати 125-річчя з дня народження видатної харків'янки, визначного бібліотекознавця та фондознавця, ініціатора першого в Російській імперії проекту запровадження вищої спеціалізованої бібліотечної освіти — Любові Борисівни Хавкіної (1871–1949). Її фондознавча спадщина втілена в широковідомих працях, які набули статусу класичних ще з моменту їх виходу друком: «Библиотеки, их организация и техника» (1904, 1911), «Руководство для небольших и средних библиотек» (шість перевидань за період з 1911 по 1930 рр.), «Руководство для народных библиотек» (1910), «Книга и библиотека» (1918), «Сводные каталоги: История — теория — практика» (1943), адаптовані до кириличного шрифту «Трехзначные авторские таблицы Кеттера» (1916), які трансформувалися згодом у «Эластичные таблицы авторских знаков для кириллицы и латиницы» та «Таблицы авторских знаков двоичные» (25 перевидань), які й донині відіграють важливу роль в організації фондів вітчизняних бібліотек.

Теоретико-методичні засади бібліотечного фондознавства Любов Борисівна збагатила розвитком теорій первинного та вторинного відбору, ядра фонду, обґрунтуванням принципу профілювання-координування в організації комплектування бібліотечних фондів, доведенням необхідності запровадження в публічних бібліотеках відкритого доступу. Саме під керівництвом Л. Б. Хавкіної Російське бібліотечне товариство в 1916–1921 рр. розпочало централізоване комплектування бібліотек і стандартизацію предметів бібліотечної техніки.

Аналіз праць та ідей Л. Б. Хавкіної з позицій сучасної теорії бібліотечного фондознавства дозволяє стверджувати, що вона заклала основи системного підходу до технологій реалізації базових функцій бібліотечного фонду — кумулятивної, комунікативної, меморіальної; обґрунтувала критерії підвищення ефективності формування та використання бібліотечних фондів через: розвиток координації діяльності бібліотек з метою уникнення дублювання в комплектуванні, покращення якості первинного та вторинного відбору, уніфікації процесів організації фондів, їх обліку, розстановки, структурування, зберігання, використання, створення довідкового апарату, економії коштів на придбання літератури та раціонального використання приміщень для фондосховищ.

Найсуттєвіші теоретичні напрацювання Л. Б. Хавкіної стосуються теорії комплектування бібліотечного фонду, зокрема відбору, який необхідно здійснювати з урахуванням типу, виду, завдань бібліотеки, складу і інтересів її читачів, місцевих умов її роботи. Це вчення зумовило концептуальні засади для відкриття послідовниками «закоу відповідності» складу та обсягу фонду відповідно до завдань бібліотеки та інформаційних потреб користувачів. Комплектування Л. Б. Хавкіна розглядала як перший етап керівництва читанням, багато уваги приділяла втіленню бібліотеками принципу профілювання-координування, необхідності ставлення до місцевих видань як об'єктів комплектування, що згодом дозволило обґрунтувати кращу функцію місцевих публічних бібліотек, створити теоретико-організаційні засади розбудови системи депозитарного зберігання місцевих і краєзнавчих документів, запровадити на законодавчому рівні оптимальну організаційну форму їх поповнення – надання видавцями безоплатного місцевого обов'язкового примірника документів. Усіляко підтримуючи розвиток загальнодержавного та регіонального обов'язкових примірників як гарантованої форми документопостачання бібліотечних фондів, Л. Б. Хавкіна закликала бібліотечних працівників до дотримання принципу селективності щодо об'єктів обов'язкового депонування, від якого залежать якість фонду та ефективність його функціонування. Науковиця влучно рекомендувала формувати з дублетних примірників книгообмінні фонди, раціонально перерозподіляти їх каналами вітчизняного та міжнародного документообміну.

Не менш цінними та значущими є ідеї Л. Б. Хавкіної щодо підвищення ефективності процесів організації бібліотечного фонду, які сприяють його перетворенню в упорядковану цілісність, придатну для тривалого зберігання та активного використання читачами. Розробляючи раціональні технології обліку, наукової й технічної обробки бібліотечного фонду, його розстановки на стелажах та розміщення в книгозховищі, вона узагальнювала ці вчення в змісті окремої науки, яку іменувала бібліотекономією. Формуючі її теоретичні засади, науковиця використовувала досвід роботи зарубіжних бібліотек, обираючи з нього найкращі досягнення. Так, завдяки її ініціативі у вітчизняних бібліотеках було запроваджено зручну форму індивідуального обліку фонду – інвентарну книгу, ведення якої, за пропозицією М. Дьюї, вперше опанували в 1880-і рр. американські публічні бібліотеки.

Неабияких зусиль вартувало Л. Б. Хавкіній упровадження в бібліотеках формальних та змістовних видів розстановок бібліотечного фонду. У її працях охарактеризовано переваги й недоліки алфавітної, систематичної, нумераційної, кріпосної, форматної розстановок, визначені типи бібліотек, для яких вони є найраціональнішими. Універсальним інструментом оптимізації розстановки книг на полицях стають розроблені Л. Б. Хавкіною для кирилиці та латиниці двозначні (для невеликих бібліотек) та тризначні (для великих бібліотек) «Авторські таблиці» методом Кеттера (США), які в Україні перекладені українською мовою й понині використовуються в бібліотеках усіх типів та видів. Як ніколи актуальними є нині ідеї Л. Б. Хавкіної щодо запровадження в публічних бібліотеках відкритого доступу, який сприяє самостійній орієнтації користувачів у бібліотечному фонді, стимулює їх до власного й обдуманого вибору необхідної літератури.

Таким чином, багатоаспектність, глибина та перспективність фондознавчих напрацювань Любові Борисівни Хавкіної надають усіх підстав вважати її засновницею харківської школи бібліотечного фондознавства, сучасні представники якої докладають чималих зусиль до подальшого розвитку концептуальних засад цієї самостійної наукової дисципліни.

В. В. Седух

**ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У КНИЖКОВІЙ ПАЛАТІ УКРАЇНИ
(ПОЧ. 1920 — ПОЧ. 1930-Х РР.)**

V. V. Siedykh

**INNOVATION MANAGEMENT IN THE BOOK CHAMBER OF UKRAINE
(EARLY 1920s — EARLY 1930s)**

З усіх директорів Книжкової палати М. Годкевич був найбільше націлений на запровадження інновацій. Він керував Книжковою палатою України в напружений період її відродження в новій столиці УСРР — Харкові та перших кроків становлення (поч. 1920 — поч. 1930-х рр.). Будь-які напрями її діяльності в новому місці, у новій політичній реальності потребували нестандартних рішень, виняткової оперативності та креативності. М. Годкевич був змушений постійно експериментувати, віднаходити оптимальні управлінські рішення.

Першим його інноваційним проектом було створення у 1920 р. на базі Держукрвидаву Центрального бібліографічного відділу (ЦБВ) — реальної, але спрощеної моделі колишньої Головної книжкової палати в Києві, тобто без Бібліографічного інституту Ю. Ковалевського, який уособлював складову дослідницької діяльності. ЦБВ перейняв фундаментальні функції Книжкової палати: бібліографічний і статистичний облік українського друку, формування Державного архіву. Однією з його похідних функцій було забезпечення владних структур аналітичною і статистичною інформацією про стан друку в Україні.

З уведенням НЕПу і без того скромне фінансування ЦБВ майже припинилось, бібліографічна діяльність Книжкової палати не приносила прибутків. М. Годкевич готує новий інноваційний проект трансформації ЦБВ в Українську книжкову палату. Як талановитий менеджер, знавець політичної кон'юнктури він звернув увагу, по-перше, на безумовно позитивне ставлення більшовицької влади до видавничої справи, яке сформувалося під впливом їхнього вождя та його соратників-інтелектуалів. По-друге, на бажання більшовиків контролювати видавців і видавництва з метою запровадження політичної цензури. Ці аргументи вплинули на українських урядовців, отже, М. Годкевич одержав дозвіл на відкриття Української книжкової палати (УКП) як самостійної адміністративної одиниці, що засвідчила Постанова Раднаркому (РНК) «Про організацію Української Книжкової Палати і про забезпечення головних книгосхованок усіма виданнями республіки» від 27.06.1922 р.

УКП була підпорядкована Держукрвидаву, але фінансувалася за кошторисом Народного комісаріату освіти (НКО). Матеріальне забезпечення було незадовільним, штат становив лише 7 осіб, отже, щоб створити дієвий центр державної бібліографії в Україні, потрібні були нетривіальні рішення й, передусім, здоровий винахідливий глузд. За ініціативи М. Годкевича Всеукраїнська конференція робітників книги (1923 р.) постановила: УКП має